

не був і не міг бути шкідливим у своїй роботі, для Радвлади, чого на жаль не можу сказати про себе особисто, ні про оточення своє в осередку діячів УАПЦ (мій брат Володимир, мітрополіт В.ЛИПКІВСЬКИЙ, священники Софіївського Собору КАРПОВ і КРАСИЦЬКИЙ), бо хоч ніхто з них і не викладав переді мною свого credo* та я, може у де-яким випадку й помилково, а відчував, що всі вони духу рідні й близькі мені і що всі ми, хто в більшій, а хто в меншій мірі позбулися своєї, як тепер я усвідомив хибної ідеології, як для Радвлади так і УАПЦ.

Я знав, що кожний з нас у міру своїх здібностей і сил використовував УАПЦ в суто національному напрямі, що більшість з нас хоч, про це між нами не було розмов, заховувала в душі своїй мрії про самостійність нашого народу бодай у далекому майбутньому, коли зараз про це не може мовитись мова. І ми розкидали навколо національні зернята з надією, що прийде колись час і ці зернята дадуть свій плід і нарід наш голосно заявить про своє право на самовизначення аж до відділення тоб-то до самостійности. Байдуже було нам, що ми самі того не побачимо...** За те ми тішили себе: діти, онуки, а ні то, все певно правнуки наші здобуть собі самостійности, як це буде їм до вподоби. Так я мріяв, у таким напрямі і діяв і гадаю, що не помиляюсь, коли теж скажу й про оточення моє.

Ось у чім наша хиба, в чім і провина перед Радвладою.

М. ЧЕХІВСЬКИЙ

9/ХІІ–[19]29 г.

*ГДА СБ України, ф. 6, спр. № 67098-ФП, т. 129, арк. 140–141.
Копія. Машинопис; Арк. 139. Оригінал. Руккопис.*

№ 114

Додаткове свідчення Миколи Чехівського від 12 грудня 1929 р.

ДОДАТКОВЕ ПОКАЗАННЯ МИКОЛИ ЧЕХІВСЬКОГО

12/ХІІ–1929 р.***

Чому УАПЦ почала своє існування за Радвлади, а не за Ц[ентральної] Ради, або не за УНР? Та тому гадаю, поперше, що Радвлада дала найбільшу волю в цій галузі, тоді як ПЕТЛЮРА не пішов на зустріч бажанням людей, а поставився до справи чисто формально, заявивши, що раніш він мусить по-

* Допис від руки олівцем.

** Крапки в тексті.

*** Тут і далі підкреслення в тексті.

радитись з єпископом Піменом, який вороже поставився до цього і Петлюра відмовив. То ті «Кириломефодієвське братство»* революційним шляхом почало відправляти служби українською мовою в університетській церкві. А по-друге тому, що за часів Ц[ентральної] Ради і УНР справами українізації церкви цікавилася значно менша кількість українських активістів ніж за Рад-влади, бо тоді всі вони мали змогу працювати на загально-громадській ниві, з занепадом же УНР вся ця маса зосередила свою увагу й всі свої сили на єдиний більш-менш вільний від більшовицького впливу, галузі життя українського народу: на церкві й утворила мов би державу в державі тобто УАПЦ. А з утворенням її значна кількість УНР'івців, а в тім числі й військові старшини армій УНР і ПЕТЛЮРИ (кількість останніх мені невідома) стали на праці до її ниві, звичайно заховуючи свою стару ідеологію, свої самостійницькі мрії, а стало бути і з метою використовувати УАПЦ згідно своїх поглядів і прагнень. Не мавши змоги знайти собі будь яку роботу звернув і я на шлях УАПЦ. І не кажу щоб і в мене було лукавої думки послужити здійсненню самостійницьких прагнень.

Теж скажу про Володимира та й про значну кількість видатних діячів УАПЦ, які терпіли нужденне життя, а не покидали лав УАПЦ хоч мали всі динні на те, щоб улаштувати своє життя далеко краще. Що примушувало їх до цього, як не ідея? Отже безперечно актив УНР, що залишився на терені Радянської України і вступив до лав УАПЦ, був таким же активом і тут. Роботу свою він провадив і потай, обережно і тихо, по волі крок-за-кроком, щоб не будити підозрення Влади і не накликати будь-якої біди на свою голову Але не завжди це вдавалося і часами шило з мішка вилазило. Так ВПЦР чи правдівіші окремі її члени (ПОТІСНКО, ЛИПКІВСЬКИЙ), може й з доручення ВПЦР посилали неправдиві шкідливі для Рад[янської] Влади інформації за кордон (лист В. ПОТІСНКА «Дніпро» Америка).

ВПЦР розсилала по своїх парахвіях, районах і округах інформаційні листи і відозви всякі іноді попадалися не бажанні й шкідливі для Рад[янської] влади думки. Принаймні пригадую випадок, коли розіслано було відозву митроп. В. ЛИПКІВСЬКОГО, здається в справі ДХЦ** — раніш одержання візи Київського Окрліту, чого не можна було робити, бо як і сталося цього разу, Окрліт не дав своєї згоди на розіслання цієї відозви. Промовці наші вживали різних підчас недвозначних алегорій і натяків у антирадянському дусі. З ініціативи керуючих кол при нагоді улаштовувалось церковні походи, яким звичайно надавалося пишного і буйного вигляду і характеру релігійно-національної демонстрації (Походи на Водохрещі й на Володимира)***. В бого-

* У рукописному варіанті «Кирило-Методієвське братство».

** Тут: «Діяльно-Христова Церква».

*** Маються на увазі свята в православній церкві, які відзначають 19 січня та 29 липня.

словській школі викладачі з самостійницьким духом, гадаю, напевно прищеплювали принагідно своїм слухачам не лише богословські знання а й самостійницькі тенденції й прагнення. Теж гадаю, і Володимир чинив у гуртку «Робітників слова».

Складено три нових церковних служби (акафіст Покрові — митр. В. ЛИП-КІВСЬКОГО, «Визволення» і «Слово Хрестне» В. ЧЕХІВСЬКОГО). Характер змісту цих служб удано так, що вони викликають біль і жаль і співчуття до тяжкої долі українського народу, що й досі перебуває у стані неволі й упослідження, звичайно у тих, хто сам так, думає, або хоче думати так.

Улаштовували в Софії панихиду по Франкові, а поминала на ній і Симона. На запит людей: «чому по ФРАНКОВІ, а не по ПЕТЛЮРІ панахида»? Володимир відповідав: «тому, що церква таких демонстрацій робити не може, а коли хто хоче за ПЕТЛЮРУ молитися, хай молитися мовчки» Про те хто тут розкидав прокламації довідався лише в камері Київського ДПУ від в'язнів. За їх відомостями це діло рук Миколи ПАВЛУШКОВА й його товаришів.

Підчас похорону М. ГРІНЧЕНКО у Софіївському соборі поклали на труну покійниці жовто-блакитний вінок. Зробила це дружина Д. Г. ВОКУШІВСЬКОГО. На ШЕВЧЕНКОВИХ роковинах у промовах чутко бувало сум і тривогу по тому, що і зараз у своїй хаті не має своєї волі...^{*} Зачитувалися тут і спеціально підібрані уривки з віршів Тарасових^{**}. Так, я деклямував «Івана Гуса».

Оздобі храму завжди надавалося символістично-містичного й національно-художнього характеру. Теж і про спів треба сказати. Збирали гроші на увековічення пам'яті ПЕТЛЮРИ, як це я усвідомив собі; збирали й на допомогу в'язням взагалі, а допомагали переважно політв'язням.

Закликали батьків виховувати дітей своїх в дусі релігії й любови до рідного краю, щоб міцнішали наші лави. Скрізь і всюди ми будили національні почуття у людей, а де можна було, то й про неправду й жорстокість Рад[янської] влади говорили, закликаючи людей до боротьби ідеологічної в межах можливого за правду за волю укр[аїнського] народу.

В Харкові, як оповідав мені Володимир угруповання парав'їан Миколаївського собору, під назвою, здається «Селянський Союз», на чолі з ДОЛЕНКОМ, намагалося використати церкву з політичною метою і для цього в першу чергу старалося втягнути в свою організацію архієпископа О. ЯРЕЩЕНКА, але останній не пішов на це. Про те сам у своїх промовах часто вживав антирадянських випадків, а одного разу так, навіть дійшов до того, що десь на селі закликав селян не платити продподатків.

^{*} Крапки в тексті.

^{**} Тут: Тараса Шевченка.

Розповівши про справу Доленка-Ярещенка Володимир зазначив, що ЯРЕЩЕНКО в цій справі стояв на правдивім шляху що йому довелося витримати уперту і тяжку боротьбу, аби не допустити втягнення УАПЦ в політичну боротьбу боронив церкву. Виступаючи ж необачно у промовах він відповідав сам один, а не церква, а друге всі його «вибрики» є ні що інше як плід його страшеного честолюбства і прагнення стяжати собі славу найсміливішого промовця УАПЦ.

З життя периферій УАПЦ пригадую лише факт вислання з Кам'янця-Подільського, здається до Харкова трьох протоієреїв, що були зв'язані з УАПЦ (ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ, ОКСЮК, а третього забув). Але у чім була там справа, того не знаю.

З розмов моїх з Володимиром, пригадую, що він завжди, твердив, що кожний пастир повинен утворити собі певне оточення з людей близьких і ширих, які б допомагали йому в роботі; повинні мати одного, двох учнів, щоб підготовляти бодай у такий спосіб кадри священослужителів, бо школи ж нема (цю думку свою, коли не помиляюсь Володимир зафіксував у «правилах діяння пастиря УАПЦ»). Тут само собою розуміється, без будь-яких спеціальних пояснень, що люди ці повинні бути певні, як з релігійного, так і з національного боку. Крім того Володимир вважав, що пастир повинен зосереджувати коло себе і молодь, а то і дітей, аби виховувати і їх у релігійно-національному дусі. Такі думки висловлював він та згідно них і діяв, зосередивши біля себе товаришів покійної доньки своєї.

Необачні випадки проти Радвлади й погордливо заносити ставлення до окремих її представників завжди викликали у Володимира гнів і обурення і він рішуче боровся проти таких вчинків, як проти шкідливих для діла УАПЦ. Так, наприклад, було напередодні днів опечатання і закриття ВПЦРади Потієнківського складу, коли ця рада не слухала поради про кончу потребу подорожі до Харкова, щоби там шукати порозуміння з Радвладою, аби виправити справу УАПЦ.

З своїх особистих провин перед Радвладою, крім уже зазначених загального характеру, я пригадую ще такі:

Хтось із парафіян моїх з остраху, щоб не потрапити під скорочення, перестав ходити до церкви. Обурений цим, я виголосив промову приблизно такого змісту: «Радвлада декретом своїм дала нам право волі віри. А ми такі раби і скорополохи, що боїмося використовувати навіть законне право своє. Правда, ви скажете, ми невинні, бо протягом майже 3-х сот років московські царі та владики церковні вбивали нам в голови цю роботу покірливості. Деж нам взяти мужности відстоювати право своєї [церкви ?] Так скажу я вам. Але ж гньоту цього і не менше за нас зазнав і європейській народ...» А погляньте на

* Крапки в тексті.

нього: як він бореться за право віри своєї...^{*}» і далі я розповів про святкування йом-кі-пуру в Москві.

Другий випадок — це моя промова на заручинах ЧЕРНЯХІВСЬКОЇ. Щоб ясніші були мотиви такого експромту, я повинен зазначити, що 3-річне перебування моє у німецькій неволі дало мені змогу ближче придивитися до німецького народу, до його звичаїв, до його характеру й побуту і в наслідок цього, хоч я й не ма[ло] лиха зазнав у їхньому полоні, та навчився поважати його, заздрячи тому, що не мій, а німецький нарід такий могутній, культурний і працьовитий і працездатний, що так він уміє любити себе й поважати...^{2*} Увійшовши в хату де мав одбутися обряд заручин, я зовсім не був готовий промовляти. Аж тут підходить до мене Володимир і каже мені: «пару слів молодим треба сказати, Миколо». Щож тут було говорити? Підготуватись ніколи...^{3*} Я й сказав, що в голову прийшло...^{4*} Тепер же обмірковую чи своє коротеньке слово молодим я усвідомив собі, що не слід було казати, що дійсно воно вийшло не гаразд.

М. ЧЕХІВСЬКИЙ

*ГДА СБ України, ф. 6, спр. № 67098-ФП, т. 129, арк. 129–134.
Копія. Машинопис; Арк. 127–128. Оригінал. Рукопис .*

№ 115

Додаткове свідчення Миколи Чехівського від 16 грудня 1929 р.

ДОДАТКОВЕ ПОКАЗАННЯ Миколи ЧЕХІВСЬКОГО

У попередній своїм показанні я визнав, що УАПЦ, як церква та ще й національна, вже в суті своєї з'являється антирадянською. Таке визнання має ще в більшій мірі стосується до верхів УАПЦ взагалі й до ВПЦР зокрема, як до квінт-есенції «держави» в державі.

Ідучи далі цим шляхом я прихожу до висновку, що ВПЦР підходила до питань про проведення своїх кандидатів на ту чи іншу посаду, як з боку суто

^{*} Крапки в тексті.

^{2*} Крапки в тексті.

^{3*} Крапки в тексті.

^{4*} Крапки в тексті.

^{5*} Рукописний варіант тексту додаткового свідчення Миколи Чехівського дещо відрізняється від друкованого примірника, в якому виявлено багато розбіжностей. Текст зв'язався за рукописом.